

Reflecties op selectieve criteria voor textielfabrieken met werelderfgoed-waarde

door Sophia Labadi

In 1994 werden vergelijkende studies geïntroduceerd als onderdeel van het programma voor algemene strategie om een meer uitgebalanceerde Werelderfgoedlijst te bekomen. Deze studies dienen als materiële achtergrond en hebben geen status binnen het Werelderfgoed Conventiesysteem.

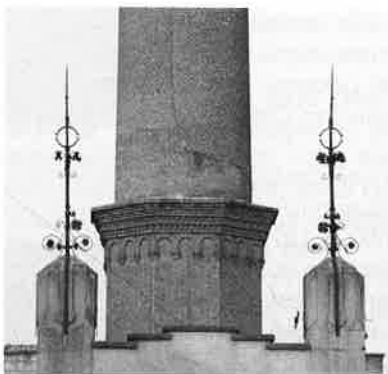
Ze zijn ter beschikking van de openbare besturen die er naar kunnen verwijzen bij de nominatie van industriële sites voor de status van Werelderfgoed. Ze worden gebruikt door ICOMOS bij hun evaluatie en door het Wereld Erfgoed Comité bij hun beslissingen (Cleere, 1999:6-7).

Eerste kunstzijdevezel-stoomspinnerij in Vlaanderen (nu kazerne), Gent (België)

Er moeten objectieve criteria uitgewerkt worden om sites te selecteren die in de vergelijkende studies kunnen opgenomen worden. Dit is duidelijk naar voren gebracht door Linsley *“the wish to preserve everything is as life denying as the wish to sweep everything away (...). So objective criteria for the assessment of valued remains need to replace the present reliance on pragmatism”* (Linsley, 1980:41-51). Eigen aan de natuur van ons object schijnt het moeilijk gewoonweg een chronologische benadering te hanteren. Alhoewel veel van de sites sterke gelijkenissen vertonen, is het nodig te individueel te benaderen, in overweging genomen dat ze misschien gemodelleerd zijn op sites uit andere regionen en andere tijden. Goed omlijnde criteria moeten onpartijdige, objectieve en kritische analyses mogelijk maken teneinde een selectie van de meest representatieve sites te weerhouden. Nominaties en vergelijkende studies dienen hetzelfde doel en maken deel uit van hetzelfde proces, dat is het selecteren van de belangrijkste voorbeelden van het cultureel erfgoed. Dit is de reden waarom de zes criteria om voor nominatie in aanmerking te komen als Werelderfgoed, gedefinieerd in artikel 24 van de

Crespi d'Adda (Italië)

Operationele Richtlijnen, deze zouden moeten inspireren, gebruikt in vergelijkende studies. Een vertrekpunt in onze reflectie zou het gebruik kunnen zijn van een gelijkaardige versie van de criteria opgesteld voor de vergelijkende studies van kanalen (Hughes et al, 1996) en spoorwegen (Coulls et al, 1999). De relevantie van deze criteria zal worden vastgesteld bij het gebruik van de nominaties van Crespi D'Adda uit 1994 voor de opname op de lijst van het Werelderfgoed - ingeschreven in 1995 onder criteria (iv) en (v) - evenals de in 2000 van Derwent Valley genomineerde onder criteria (ii), (iii) en (iv), New Lanark, (ii), (iv), (vi) en Saltaire genomineerd onder de criteria (ii), (iii) en (iv). Deze criteria mogen niet beschouwd worden als een definitieve versie, maar als de start van onze reflectie.

1. Om op de lijst te worden opgenomen moet een site van uitzonderlijke waarde zijn. Hoe kan die waarde worden gedefinieerd? Het zou uniek moeten zijn, zeldzaam en representatief voor een bepaalde periode of gebied. De vier textielsites benadrukken deze aspecten door nationale en internationale vergelijkingen. De vergelijking van Crespi d'Adda met andere modelsteden van Rossi van Schio (Vicenza) en Leumann van Collegno (Turijn) bewijst dat “alleen bij het project van Crespi d'Adda de sociale vrede en zogenaamde sociale en stedenbouwkundige Utopia hun maximale stadia van volledigheid bereikt hebben, in typering en functionaliteit” (Biffi, 1994:5). De UK nominaties maken vergelijkende beoordelingen met sites in diverse landen om hun invloed aan te tonen op de vestiging van andere textiel fabrieken binnen en buiten Europa en om de echte internationale waarde van het site aan te tonen.

De nominatie van Saltaire bijvoorbeeld, toont de invloed ervan aan op de oprichting van Crespi d'Adda, waarbij de meest in het oog lopende gelijkenis de naam van het site is dat de naam van de oprichter combineert met die van de rivier waarlangs het site is

opgericht. De nominatie van New Lanark maakt duidelijk dat Schotten hun vaardigheden en kennis voor het oprichten van andere textiel fabrieken naar Europa exporteerden zoals dat bij de eerste Finse katoenspinnerij in 1828 opgericht door de Schot James Finlayson nabij een waterval in Tampere het geval was (Historic Scotland, 2000:22).

2. Het site moet ook een universele invloed hebben uitgeoefend op de ontwikkeling van de technologie, en moet een locatie zijn van innovatie en/of representatief voor een belangrijk stadium in de geschiedenis. De Derwent Valley Mills komen aan dit criterium tegemoet omdat zij gerelateerd zijn aan de ontwikkeling van de technologie in de 18de eeuw door het mechanisch aangedreven fabriekssysteem in de textielindustrie te introduceren. In 1769 ontwikkelde Richard Arkwright in Cromford de eerste met water aangedreven spinnmolen en bracht aldus een fabriekssysteem tot leven dat de economische productie van de volgende eeuwen zou domineren, niet alleen in Groot-Brittannië, maar ook in het grootste deel van de rest van de wereld.

3. Om op de lijst te worden opgenomen moet het site ook architecturaal, economisch, cultureel en sociaal van buitengewone waarde zijn. Conceptuele waarden die achter de oprichting van sommige textiel fabrieken liggen, mogen niet onderschat worden. Modelsteden bijvoorbeeld behoren tot de verregaandste expressies van de impact van de industrialisatie op de sociale organisatie van de arbeiders. Zo speelde New Lanark een cruciale rol in de ontwikkeling van de sociale wetenschap door de introductie van belangrijke concepten. Owenisme en Utopianisme bijvoorbeeld (Historic Scotland, 2000:90). De esthetische en architecturale waarden van sommige textiel fabrieken zijn eveneens belangrijke elementen die in

overweging moeten genomen worden. De nominatie van Crespi d'Adda benadrukt het gebruik van moderne en traditionele architecturale decoraties en patronen. De kerk door architect L. Gavenagh gebouwd, volgt Bramante's model van de tempel van Santa Maria in Busto Arsizio (Biffi, 1994:8).

4. De staat van behoud, de graad van conservatie van de gebouwen en het niveau van authenticiteit moeten ook in consideratie worden genomen.

De staat van bewaring en de graad van authenticiteit van het site zijn eveneens sleutelementen zoals gesteld in artikel 24 b (i) van de Operationele Richtlijnen. Het document stelt dat vier aspecten van authenticiteit aan bod moeten komen: authenticiteit in design, materialen, vakmanschap en omgeving.

Zoals aangevuld tijdens de conferentie van Nara in 1994 over authenticiteit, is reconstructie enkel aanvaardbaar als die is uitgevoerd op basis van de kennis van het origineel. Het is evident dat het functioneel gebruik van een gebouw tijdens een belangrijke tijdsperiode dikwijls betekent dat de onderdelen van een mechanisch onderdeel veranderd, vernieuwd of gemoderniseerd zijn. Dit concept van vernieuwing en evolutie zou niet tot een afwijzing van het site mogen leiden. De veranderingen kunnen beschouwd worden als onderdeel van de historische stratificatie van het gebouw zoals de vernieuwing van de machine-rie en het hergebruik van de gebouwen aangehaald werden bij de nominatie van Saltaire (Bradford Council, 2000).

Alle nominaties benadrukken de grote waarde van de sites die zich in goede of zelfs uitstekende staat bevinden en de test van de authenticiteit doorstaan. De nominatie van Crespi d'Adda

bijvoorbeeld stipuleerde dat "veranderingen aan het originele opzet miniem en irrelevant waren en gemakkelijk konden ongedaan gemaakt worden. Zo was bijvoorbeeld de kleur van de huizen wit, met rode baksteen rond de vensters, terwijl nu de huizen volledig rood zijn geschilderd, wat gemakkelijk in zijn oorspronkelijke staat kan worden hersteld." (Biffi, 1994:8).

Zoals gestipuleerd in artikel 24 b (ii) van de Operationele Richtlijnen is het voor een site verplicht eigen managementmechanismen en literatuur te hebben om een passende en duurzame ontwikkeling te verzekeren. Vijf jaar geleden was dit niet vereist en komt dus ook niet voor bij de nominatie van Crespi d'Adda. De drie UK nominaties benadrukken de diverse plaatselijke plannen en maatregelen die genomen werden om het site te bewaren.

Meer dan 99,5% van de gebouwen en structuren van Saltaire bijvoorbeeld zijn beschermd omdat zij voorkomen op de monumentenlijst.

Onderliggende reflectie zou ook de diverse hedendaagse gevaren moeten onderzoeken die de textielsites bedreigen. De introductie tot de Werelderfgoed Conventie stelt dat de Werelderfgoedlijst geïntroduceerd werd ter bescherming op lokaal niveau van monumenten die met ondergang bedreigd zijn door sociale en economische omstandigheden. Dit aspect werd beklemtoond bij de nominatie van Crespi d'Adda:

"De huidige situatie van Crespi d'Adda is precair. De populatie verminderde van 1000 in 1878 tot 750 in 1988. Veel diensten door Crespi d'Adda opgericht bestaan niet meer en veel van de gebouwen moeten heropgebouwd worden" (Biffi, 1994:9).

Dankbetuigingen

Ik zou Marc Watson, Historic Scotland willen danken om me de nominatie van New Lanark op de Werelderfgoedlijst en diens management te bezorgen. Mike Kaye, Derby City Council voor de nominatie van Derwent Valley Mills. Andrea Biffi en Guido Belli voor de interactieve rondleiding in Crespi d'Adda en diens nominatie voor de Werelderfgoedstatus en het beleidsplan. Ik zou ook de leden van de Textielsectie van TICCIH willen danken voor hun opbouwende kritiek op dit essay.

Crespi d'Adda (Italië)

Als conclusie mag men stellen dat de geografische onbalans van de Werelderfgoedlijst - met meer dan 50% sites gelokaliseerd in Europa - aangepakt moet worden. Deze vergelijkende studie kan een werkinstrument zijn om een geografisch evenwicht tussen de sites onderling in de toekomst te verzekeren.